

Magyar Narancs 2006.12.14.

Van rajta sapka - Steve Reich 70 éves (koncert)

Ezerötszáz ember jelenlétében (a Bartók-teremben ez telt házat jelent) ünnepelték Steve Reich 70. születésnapját. A "tribute-koncert" második része előtt Kepes András beszélt Reich magyar kapcsolatairól, majd a mester kapott egy középkeresztet. Hogy pontosan melyiket, azt elvileg tudhatnám, de képtelen voltam megjegyezni. Taps, és a koncert - Reich megkönnyebbülésére - normális keretek között folytatódott. Nem volt igazán forró hangulatú ez az este, nem hasonlított a közelmúlt zeneakadémiai Reich-szeánszaira vagy a SOTE-aulában rendezett, legendássá magasztosult koncertre. Pedig az előadás elsőrangú volt, s ekkor még visszafogottan is fogalmaztam.

A műsor a *Music for Mallet Instruments, Voices and Organ* című darabbal kezdődött, Holló Aurél centrumba helyezett, elképesztő játékával. A terem akusztikája ismét jelesre vizsgázott, az erősítés - a zeneszerző felügyelete ellenére - azonban megmeggnyekkent. Az 1973-ban befejezett kompozíció a Reich-zene stiláris változásának korszakából való, sok mindent őriz még a pályakezdet zseniális darabjaiból (pl. *Piano Phase*, 1967; *Four Organs*, 1970; *Drumming*, 1971), miközben egyértelműen kijelöli a továbblépés irányát (pl. *Music for 18 Musicians*, 1976; *Music for Large Ensemble*, 1978). Hogy Reich ebben az időszakban lép túl a korai művek egynemű hangzásán, harmóniai semlegességén (a harmónia kiiktatásán) és az algoritmizálható formákon, azt maga is több interjújában elmondta. Sőt ennél többet is mondott: e lépés egyben visszalépés volt a nyugati tradíció irányába, amennyiben érdeklődése a harmóniai változatosság és a zenekari színek felé fordult. Reich hangszerelési modora innentől kezdve félreismerhetetlen, s három évtized alatt alig változott, erősebben fogalmazva: kiismerhetően egyhangú. Mindenesetre a *Music for Mallet Instruments...* így is szolgált meglepetéssel, ezúttal nem a megkomponálatlan (de mégis megszólaló) szólamok burjánzó sokaságára figyeltem (ebben feszélyezett a környezet), hanem a kompozíció észrevétlenül emelkedő alaphangjára, helyesebben az alaphang érzetére.

A korai stílust tiszta formában egyetlen darab képviselte, az 1973-as kelezésű *Music for Pieces of Wood*, melynek előadásában maga a zeneszerző is részt vett. Reich tagadhatatlanul népszerű zeneszerző, és népszerű zenét ír. Figurája - az elmaradhatatlan baseballsapkával - emblemikus, azaz nem egyszerűen önmagával azonos, hanem valamiféle kód is. Hogy e kód miként törhető fel, azzal - s ez is az emblematicussághoz tartozik - még a Reich-jelenség beavatottjai sem igen foglalkoznak. Nem kell ahhoz zeneértőnek, még csak zenebarátnak sem lenni, hogy egy ilyen figurát pusztán önmagáért szeressünk. Sőt! A zene évszázados hagyományától meg nem fertőzve e szeretet egészen közvetlenül és totálisan reflektálatlanul képes a felszínre törni. S mennyi félreértés övezi a szeretett ember muzsikáját!

Az első részt a *Music for Large Ensemble* (1978) zárta. Hogy mekkora visszalépéssel járt az 1970-es évek közepe, azt számomra ez a darab egészen világosan jelezte. Reich a változatosság érdekében íveket rajzol, harmónia-folyamatokat generál, élénken színezi a hangszerelést, ennek ellenére - a szó legvulgárisabb értelmében is - monotonná váló muzsikát hoz létre. Ám hiába keressük a monotónia esztétikumát, az teljességgel hiányzik ebből a műből, nem éljük át az idő pillanatnyi felszámolásának eufóriáját, nincs közösséget teremtő kollektív transz, csak zsongás, bódítás és vakítás. És mintha a ritmusvilág is tradicionálisabbá, közönségessé és triviálissá válna, azon kapom magam, hogy keresem a kompozícióban az afrikai dobzene termékenyítő hatását, és nem lelem. Helyette vannak ütemsúlyok, periódusok, agyonhasznált képletek.

A szünet utánra egy hazai premier maradt, egy kórusra (Budapesti Énekes Iskola) és nagy kamaraegyüttesre (Amadina és az UMZE, vezényelt Rác Zoltán) komponált darab, a *You Are (Variations)*. A mű koncepciója alapján a *Tehillimre* (1981) kellene asszociálnom, helyette azonban a *Three Tales* (2002) jut eszembe. Bár utóbbi mint videomunka kifejezetten izgalmas, a pusztán hangzás alapján igencsak kiábrándító. A *You Are* grandiózus kudarc, tökéletesen illusztrálja, hogy Reich zenéje mit nem bír el. Nem viseli a hagyományos, lineáris dramaturgiát, nem képes szöveget hordozni, és sem érzelmeket, sem eszméket nem képes közvetíteni. Pedig úgy tűnik, hogy a '80-as évektől kezdve Reichet éppen ez foglalkoztatja, és valamiféle nagy, összegző szintézisre törekszik, melyben szellemi fejlődésének valamennyi impulzusa egyetlen

harmonikus egésszé olvad össze. Ám a modern nyugati filozófia, a zsidó vallásosság, az ősi zenei tradíciók, a középkori kánonok és a világvárosok lüktetése valahogy nem találja meg a közös nevezőt. Úgy tűnik, hogy Reich különböző korszakaiból származó darabjai nem kommentálják, inkább érvénytelenítik egymást. Nem olyan nagy baj ám ez, hiszen hol van az megírva, hogy egy életmű legyen koherens és egységes. Az sem baj, ha ezt a nyilvánvalónak tetsző tényt elfedi a népszerűség és maga a Reich-embléma. A Reich-jelenség amúgy is inkább szociológiai, semmint esztétikai jelenség. Nem árt tudnunk, hogy a jövő zeneszociológusa és recepciótörténésze a Rolling Stones, a Modern Talking és Steve Reich alapján fogja kiállítani bizonyítványunkat, nem pedig elhanyagolható tömeghatást kiváltó zeneszerzők alapján, mint amilyen például Ligeti György volt. Nem is oly rég, bő fél évvel ezelőtt Ligeti szerzői estjére (Ujjé a Ligeti - Az UMZE estje, *Magyar Narancs*, 2006. június 1.) ugyanitt éppen feleakkora publikum volt kíváncsi.

Művészetek Palotája, december 6.

Molnár Szabolcs